

Ұаз китабы

1

Биринши бап Жумбақлы дүнья

- ¹ Булар Даўыттың улының, Ерусалимде патшалық еткен Ұазшының сөзлери:
- ² «Бийхуўда, бийхуўда, хәммеси бийхуўда!» – дейди Ұазшы.
- ³ Қуяш астында ислеген барлық мийнетинен
Адам не пайда табар?
- ⁴ Бир әўлад кетер, бир әўлад келер,
Ал дүнья мәңгиге усылай қала берер.
- ⁵ Күн шығар, күн батар,
Кейин ол шыққан орнына қайтыўға асығар.
- ⁶ Самал қублаға есер, кейин арқаға айланар.
Ол айланып-айланып есип,
Қайтып өз жолына түсер.
- ⁷ Барлық дәрьялар теңизге қуяр,
Бирақ теңиз ҳеш толмас.
Дәрьялар аққан жаққа қайтадан аға берер.
- ⁸ Хәмме нәрсе жалықтырады,
Адам оларды сөз бенен жеткере алмас.
Көз көриўден,
Қулақ еситиўден тоймас.
- ⁹ Алдын не болған болса, және болар.
Не қылынған болса, және қайталанар.
Қуяш астында ҳеш қандай жаңа нәрсе жоқ.
- ¹⁰ Қандай да бир нәрсе бар ма: «Қараңлар, мынаў жаңалық-ғо», – деп айта алғандай?
Бирақ ол нәрсе де әйjemнен, бизлерден әсирлер алдын бар еди.
- ¹¹ Бурын болғанлар еске алынбас,
Келешекте болатуғынлар да олардан кейингилер арасында еске алынбас.

Даналық излеўдиң пайдасы жоқ

¹² Мен, Ұазшы, Ерусалимде Израил патшасы едим. ¹³ Өзимди аспан астында исленип атырған нәрселердің хәммесин даналық пенен изертлеуге хәм үйрениуге бағышладым. Қудайдың адам баласына берген жүги қандай аўыр! ¹⁴ Мен қуяш астында исленип атырған барлық ислерди көрдим: олардың хәммеси бийхууда, хәммеси самалдың изинен қуўғанға уқсайды екен.

¹⁵ Қыйсайған морт нәрсени дүзетип болмас,
Жоқ нәрсени санап болмас.

¹⁶ Мен өзиме өзим былай дедим: «Мине, мен уллылықта хәм даналықта Ерусалимде өзимнен алдын бийлик еткенлердің хәммесинен де илгерилеп, озып кеттим. Мол даналық хәм билимди ийелеп алдым». ¹⁷ Мен өзимди даналықты билиуге, және ақылсызлық пенен ақмақтықты билиуге бағышладым. Сонда буның да самалдың изинен қуўғанға уқсайтуғынын түсиндим.

¹⁸ Себеби көп билген сайын, қапашылық та көбейер.
Көп түсинген сайын, дәрт те асып барар.

2

Екинши бап Кәйпи-сапаның бийхуудалығы

¹ Мен өзиме: «Қәне, енди рәхәтленип, кеўил-хошлық етип көрейин», – дедим. Бирақ ол да бийхууда екен. ² Мен күлки хәкқында: «Ақылсызлық», – дедим, ал кеўил-хошлық хәкқында: «Не кереги бар?» – дедим. ³ Даналығым басшылығында денемди шарап пенен сынап көриў ушын ақмақтыққа берилиўди шештим. Усылайынша, адамлар аспан астындағы қысқа өмиринде нелерди ислесе пайдалы болатуғынын билмекши болдым.

⁴ Мен уллы ислер иследим: өзиме үйлер қурдым, жүзим бағларын өсирдим, ⁵ бағлар хәм сулығ тоғайлар жараттым, ол жерлерге түрли мийўе ағашларын отырғыздым, ⁶ Ағашларды суўғарыў ушын хәўизлер қурдым, ⁷ кул хәм шорылар сатып алдым, үйимде туўылған кул хәм шорыларым да бар еди, ири хәм майда малларым да соншелли көп еди. Меннен алдын Ерусалимде жасағанлардың хәш биринде буншелли көп мал болмаған. ⁸ Өзиме гүмис хәм алтын жыйнадым, патшалардан хәм ўәлаятлардан ғәзийне топладым, хаял хәм еркек қосықшыларға ийе болдым, еркекке унайтуғын сулығ тоқалларды алып кеўлимди хошладым. ⁹ Солай етип, мен уллылыққа ерисип, өзимнен алдын Ерусалимде жасағанлардың хәммесинен асып түстим. Даналығым да мени тәрк етпеди.

¹⁰ Көзим түсип, унатқанның хәш қайсысынан бас тартпадым.

Кеўлим күсеген нәрсеге шек қоймадым.
Қылған хәр бир исимнен кеўлим хош болды.
Пүткил мийнетиме берилген пай усы болды.
¹¹ Бирақ өз қолларым менен ислеген ислериме,
Қылған хәмме мийнетлериме қарасам,
Булардың хәммеси бийхуўда, самалдың изинен қуўғандай нәрсе
екенин,
Қуяш астында хеш қандай пайдалы нәрсе жоқ екенин көрдим.

Даналық хәм ақылсызлық

¹² Соннан кейин, және даналық, ақылсызлық хәм ақмақлықтың не екенин
көрмекши болдым.
Патша мийрасхоры әлле қашан исленген ислерден басқа нелер ислей
алар еди?
¹³ Жақтылықтың қараңғылықтан жақсырақ болғаны сыяқлы,
Даналықтың да ақылсызлықтан жақсырақ екенин көрдим.
¹⁴ Дана жүрер жолын билер,
Ал ақылсыз қараңғылықта жүрер.
Бирақ мен екеўиниң де өмириниң ақыбетиниң бирдей екенин
түсиндим.
¹⁵ Сонда мен ишимнен былай дедим: «Ақылсыздың басына не түссе,
мениң басыма да сол түседі.
Онда жүдә ақыллы болыўдың не кереги бар?»
Және өзиме өзим: «Бул да бийхуўда», – дедим.
¹⁶ Себеби ақылсыз да, дана да,
Узақ есте сақланбайды,
Екеўи де тез арада умытылады.
Дана да ақылсыз бенен бирдей өлим көрмей ме?
¹⁷ Усылайынша мен өмирди жек көрдим.
Себеби қуяш астында исленген хәр бир ис маған жүдә қайғылы
көринди.
Хәммеси бийхуўда, самалдың изинен қуўғандай нәрсе екен.

Мийнеттиң бийхуўдалығы

¹⁸ Мен қуяш астында ислеген пүткил мийнетимди жек көрдим. Себеби
оларды өзимнен кейинги адамға қалдырыўым керек еди. ¹⁹ Ол дана бола ма,
ақылсыз бола ма, ким биледи? Бирақ ол мениң қуяш астында мийнет етип,
ақыл менен ерискенлеримниң хәммесине ийелик қылады. Бул да бийхуўда.
²⁰ Сонлықтан мен қуяш астында ислеген барлық мийнетлериме ашына

басладым. ²¹ Себеби адам даналығы, билими хәм уқыбы менен мийнет етеди, кейин булардың хәммеси, тап оның пайы сыяқлы буларға хеш мийнети сиңбеген адамға қалыуы керек болады. Бул да бийхууда, бул – уллы азап!

²² Қуяш астында ислеген мийнетинен хәм урыныуларынан адам неге ериседи? ²³ Оның барлық күнлери дәртке, жұмыслары қайғыға толы, хәтте, жүреги түнде де тынышланбайды. Бул да бийхууда.

²⁴ Адам ушын ишип-жеуден, ислеген мийнетинен рәхәтлениуден артық нәрсе жоқ екен. Булардың да Қудайдан берилгенине көзим жетти. ²⁵ Ақыры, Ол бермесе, ким жей алады, ким рәхәтлене алады? ²⁶ Себеби Өзине ылайықлы болғанларға Қудай даналық, билим хәм қуаныш береді. Ал гүнакарларға болса, байлық арттырып жыйнау исин тапсырады. Соңынан Өзине ылайықлы болған адамларға оның жемисин береді. Бул да ақылға сыймайды, бул да самалдың изинен қуғандай нәрсе.

3

Үшинши бап Хәр нәрсениң ұақты бар

¹ Хәр нәрсениң өз мәхәли бар, қуяш астындағы хәр истиң өз ұақты бар.

² Тууылыудың да, өлиудің де өз ұақты бар.

Егиудің де, егисти жыйнаудың да өз ұақты бар.

³ Өлтириудің де, шыпа бериудің де өз ұақты бар,

Бузыудың да, қурыудың да өз ұақты бар.

⁴ Жылаудың да, күлиудің де өз ұақты бар,

Жоқлау айтып жылаудың да, ойынға түсиудің де өз ұақты бар.

⁵ Тас атыудың да, оны жыйнаудың да өз ұақты бар,

Қушақласыудың да, оннан өзін тыйыудың да өз ұақты бар.

⁶ Излеудің де, жоғалтыудың да өз ұақты бар,

Сақлап қойыудың да, таслап жиберіудің де өз ұақты бар.

⁷ Жыртыудың да, тигиудің де өз ұақты бар,

Үндемеудің де, сөйлеудің де өз ұақты бар.

⁸ Сүйиудің де, жек көриудің де өз ұақты бар,

Урыстың да, тынышлықтың да өз ұақты бар.

⁹ Жұмысшы ислеген мийнетинен қандай пайда табады? ¹⁰ Инсанлардың тер төгиуі ушын, Қудай берген ауыр жұмысларды көрдим. ¹¹ Қудай хәмме нәрсени өз ұақтында әжайып етип жаратты. Ол адамларға дәуирди түсиниү мүмкиншилигин берди. Сонда да адам Қудайдың ислеген ислерин басынан ақырына дейин түсине алмайды. ¹² Адам ушын өмирде рәхәтленип жасаудан хәм жақсылық ислеуден артық хеш нәрсениң жоқ екенін билдим. ¹³ Егер адам ишип-жесе хәм өз мийнетиниң рәхәтин көрсе, бул оған Қудайдан

берилген сый. ¹⁴ Және де, Қудай ислеген хәр бир истиң мәңгиге өзгермейтуғынын билдим. Оннан хеш нәрсе алынып, оған хеш нәрсе қосылмайды. Қудай адамлардың Өзинен қорқыуы ушын усылай иследи.

¹⁵ Хәзир не болса, өтмиште де сол болды,
Келешекте болатуғынлар хәзир де болып атыр,
Қудай болып өткенлерди және қайтарар.

¹⁶ Мен қуяш астында мына нәрсени:
Әдалат қарар табыуы тийис орында нызамсызлықты, әдиллик иске асыуы тийис орында жауызлықты көрдим.

¹⁷ Сонда мен ишимнен: «Қудай жақсыны да, жаманды да хүким қылады. Өйткени Ол хәр бир нәрсе хәм хәр бир ис ушын хүким қылатуғын ұақыт белгилеген», – дедим.

¹⁸ Және, адамлар тууралы ишимнен былай дедим: «Қудай адамлардың өзлериниң де хайуанлардай екенин көрсетиуи ушын, оларды сынаиды».

¹⁹ Себеби адамлардың басына түскен нәрсе хайуанлардың да басына түседі: адамлар да өледі, хайуанлар да өледі. Екеуинде де бирдей жан бар, адамның хайуаннан үстинлиги жоқ. Аўа, хәммеси бийхуўда. ²⁰ Екеуи де бир жерге барады, топырақтан жаратылған, топыраққа қайтады. ²¹ Адам баласының руўхы жоқарыға көтериле ме, хайуанның руўхы төменге, жер астына кире ме, буны ким биледи? ²² Сонда мен адам ушын өз мийнетинен рәхәтлениўден басқа жақсы нәрсениң жоқ екенин түсіндим. Себеби оның пайына тийген нәрсе усы. Өзинен кейин бул дүньяда не болатуғынын оған ким көрсете алады?

4

Төртинши бап Дүньядағы қыйыншылықлар

¹ Мен қуяш астында болып атырған езиўшиликлерди көрдим:

Жәбирленгенлердиң көз жасларын көрдим,

Оларды жубатыўшы жоқ еди.

Күш езиўшилер тәрәпинде еди.

Ал езилгенлерге тәселле бериўши де жоқ.

² Сонда мен өлип кеткен мархумлардың жағдайының,

Тирилердиң жағдайынан жақсырақ екенин түсіндим.

³ Бирақ еле туўылмағанлар,

Булар екеуинен де бахытлырақ.

Себеби олар қуяш астында исленип атырған жауыз ислерди көрмеді.

⁴ Мен және адамның пүткил мийнети хәм истеги жетискенлиги адамлар

арасында қызғаныш туўдыратуғынын көрдим. Бул да бийхуўда, бул да самалдың изинен қуўғанға уқсайды.

⁵ Ақылсыз қолларын қаўсырып алып, өзиниң етин өзи жейди.

⁶ Тынышлық пенен алынған бир уўыс зат,
Самалдың изинен қуўып, аўыр мийнет етип тапқан бир қосыўыс заттан
жақсырақ.

Жалғызлықтың бийхуўдалығы

⁷ Мен қуяш астында және бир бийхуўдалықты көрдим:

⁸ Бир жалғыз баслы адам бар еди.
Оның перзенти де, туўысқаны да жоқ еди.
Ол тыным таппай мийнет етер,
Көзлери де байлыққа тоймас еди.
Ол өзинен: «Мен ким ушын мийнет етип,
Өзимди рәхәтлениўден махрум етип атырман?» – деп сорамайды.
Бул да бийхуўда, аўыр бир дәрт.

⁹ Биреўден екеў жақсы,
Өйткени олар мийнетине жақсы сый алады.

¹⁰ Егер биреўи қуласа, екиншиси турғызады.
Ал егер жалғыз адам қуласа,
Оны турғызатуғын адам болмайды.

¹¹ Еки адам бирге жатса, жыллы жатады.
Ал жалғыз жатқан адам қалай жылынады?

¹² Егер биреў жалғыз болса, жеңилер,
Екеў болса, қарсы тура алар.
Үш жиптен есилген арқан тегинликте үзилмес.

Жоқарылаўдың бийхуўдалығы

¹³ Берилген кеңеске қулақ аспайтуғын ақылсыз ғарры патшадан, жарлы, бирақ ақыллы жигит жақсырақ. ¹⁴ Сондай жигит патшалықта жарлы болып туўылып, қамақханада отырған болса да, ол қамақханадан шығып, патша болып көтерілиўи мүмкин. ¹⁵ Мен қуяш астында жасап атырған хәр бир адамның патшаның орнына отырған сондай жигиттиң изине ергенин көрдим.

¹⁶ Оның изине ерген халық есап-сансыз болса да, кейинги урпақлардың оған кеўли толмайды. Аўа, бул да бийхуўда, бул да самалдың изинен қуўғанға уқсайды.

Бесинши бап Қудай менен қарым-қатнас

¹ Қудайдың Үйине барғанда, кәдемиңди ойлап бас! Ол жерге ислеген жаманлығының парқына бармайтуғын ақылсызлар сыяқлы тек қурбанлық бериў ушын барғаннан гөре, тыңлаў ушын барған жақсырақ.

² Тилиң сөйлеўге асықпасын.

Қудайдың алдында сөз сөйлеўге жүрегің асықпасын.

Қудай аспанда, сен болсаң, жердесең.

Сонлықтан гәпиң қысқа болсын.

³ Себеби машқала көп болғанда, адам көп түс көретуғыны сыяқлы,

Көп сөйлегенде, ақылсызлық жүзеге келеди.

⁴ Қудайға ўәде берсең, оны орынлаўды кешиктирме. Себеби Ол ақылсызларды унатпайды. Ал сен ўәденди орынла. ⁵ Ўәде берип, орынламағаннан гөре, ўәде бермегениң жақсырақ. ⁶ Тилиңниң сени гүнаға баслаўына жол қойма хәм Қудайдың руўханийине: «Ўәде берип, қәте қылдым», – деме. Сөзлериң менен Қудайдың ғәзедин келтирме. Болмаса, Ол қолларың менен ислеген ислериңди жоқ қылады. ⁷ Көп сөйлеў де, көп түс көриў де пайдасыз. Жақсысы, Қудайдан қорқ!

Байлықтың бийхуўдалығы

⁸ Егер сен бир жерде жарлыға зулымлық қылынып, әдиллик хәм ҳақлықтың аяқ асты етилип атырғанын көрсең, буған хайран болма. Себеби хәмелдардың үстинен қадағалаўшы үлкени бар, ал олардың үстинен қадағалаўшы олардан да үлкениреги бар. ⁹ Хәр бир адам жердиң өнимине өш, хәтте, патша да атыздан алынған өнимнен өзиниң пайын алады.

¹⁰ Пулды сүйген, пулға тоймас,
Байлықты сүйген байлыққа тоймас.

Бул да бийхуўдалық.

¹¹ Мал-дәўлет көбейсе, оларды ислетиўшилер де көбейеди.

Сонда байлықтың ийеси өз байлығына телмирип, қызықсынып
қараўдан басқа не пайда табады?

¹² Жумысшы аз жесе де, көп жесе де тыныш уйықлайды.

Ал байды байлығы уйқыдан махрум қылады.

¹³ Мен қуяш астында және бир қайғылы ўақыяны көрдим:

Жыйналған байлық ийесине зыян келтирди.

¹⁴ Бул байлық әўметсизлиги себепли жоқ болып кетти,

Улы туўылғанда,

Улына хеш нәрсе қалдыра алмады.

¹⁵ Адам анадан қалай жалаңаш туўылған болса,
Бул дүньядан да солай кетеди.
Ислеген мийнетиниң жемисинен
Ҳеш нәрсени де қолларына алып кете алмайды.

¹⁶ Бул да аўыр қайғылы нәрсе:
Адам қалай келген болса, солай кетеди.
Онда қуры далаға мийнет етиўдиң не кереги бар?

¹⁷ Ол өмир бойы нанын қараңғылықта жейди,
Қыйыншылықты, кеселликти хәм ашыўшақлықты бастан кеширеди.

¹⁸ Мен инсан ушын жақсы хәм әжайып нәрсе – бул Қудайдың өзине берген қысқа өмири ишинде ишип-жеў, қуяш астында ислеген барлық мийнетиниң рәхәтин көриў экенин билдим. Себеби инсанға тийген пай – усы. ¹⁹ Егер Қудай адамға мал-мүлик хәм байлық берсе, оған усы нәрселерден пайдаланыўға, өз үлесин алып, мийнетинен рәхәтлениўге жол ашса, онда бул Қудайдан берилген сый. ²⁰ Қудай оның жүрегин қуўанышқа толтырып қойғанлықтан, бундай адам қанша өмири кетип, қаншасы қалғанлығы туўралы кем ойлайды.

6

Алтыншы бап Адамлар ушын не жақсы?

¹ Мен қуяш астында адамлар арасында болып туратуғын, аўыр бир апатты көрдим: ² Қудай адамға байлық, мал-мүлик, атақ-абырай береди. Ол кеўли күсегениниң хәммесине ийе болады. Бирақ Қудай оған соның қызығын көриўге имканият бермейди хәм булардың барлығы басқаға буйырады. Бул да бийхуўда, бул – қайғылы бир дәрт.

³ Егер бир адамның жүз баласы болса хәм ол узақ өмир сүрсе, бирақ ол өмирдиң рәхәтин көрмесе хәм өлигин көмгендей адам болмаса, онда мен өли туўылған бала оннан бахытлырақ дер едим. ⁴ Себеби өли туўылған бала бийкарға дүньяға келип, қараңғылық ишинде дүньядан өтеди, аты да қараңғылыққа көмиледи. ⁵ Ол, хәтте, қуяшты көрген де, билген де жоқ. Бирақ өли туўылған баланың жағдайы сол адамның жағдайынан жақсырақ. ⁶ Сол адам, хәтте, мың жылдан еки рет өмир сүрсе де, рәхәт көрмейди. Бәри бир хәмме де бир жерге бармай ма?

⁷ Адамның барлық мийнети қарынды тойдырыў ушын,
Бирақ ашкөзликтен кеўил тоймайды.

⁸ Дананың ақылсыздан қандай артықмашлығы бар?
Жарлыға өмирде өзін қалай тutyўды билгенинен не пайда?

- ⁹ Өзинде жоқты күсегеннен, барға қанаат еткен жақсырақ.
Себеби ол да бийхуұда, ол да самалдың изинен қууғандай нәрсе.
- ¹⁰ Бар нәрсениң хәммесине әлле қашан ат қойылған.
Адамның да тәғдири белгили.
Хеш ким өзинен күшли болған менен қасарыса алмайды.
- ¹¹ Сөз көп болса, бийхуұдалық көбейер.
Буннан адамға не пайда?
- ¹² Сая сыяқлы өтип кететуғын өмириниң мәниссиз күнлеринде адам ушын
нениң жақсы екенин ким биледи? Өзинен кейин қуяш астында не
болатуғынын адамға ким айта алады?

7

Жетинши бап Даналық

- ¹ Жақсы ат қымбатбаха этир майынан,
Өлим күни болса, тууылған күннен жақсырақ.
- ² Той берип атырған үйге барғаннан,
Жоқлау айтылып атырған үйге барған жақсырақ.
Себеби хәммениң өмири өлим менен жуумақланады.
Адам тири уақтында буны жүректе сақласын.
- ³ Қайғы күлкиден жақсырақ.
Себеби қайғы өмирден бахалы сабақ береді.
- ⁴ Дананың ойы жоқлау айтылып атырған үйде,
Ақылсыздың ойы тойлап атырған үйде.
- ⁵ Дананың айыплауы,
Ақылсыздың мақтауынан жақсырақ.
- ⁶ Хакыйқаттан да ақылсыздың күлкиси
Қазан астында жанған отынның сытырлысына уқсайды.
Бул да бийхуұда.
- ⁷ Басқаларды жәбирлеу дананы ақылынан айырар,
Пара жүректі азғырар.
- ⁸ Тамамлау баслаудан жақсырақ,
Сабырлылық менменликтен жақсырақ.
- ⁹ Ашыулануға асықпа,
Себеби ашыу ақылсызлардың жүрегине уя салады.

- 10 «Не ушын өтмишим бүгинимнен жақсы еди?» – деп сорама.
Бул сорау даналыққа тән емес.
- 11 Даналық мийрас сыяқты жақсы,
Ол қуяшты көріп тұрған хәр бир адам ушын пайдалы.
- 12 Себеби байлық адамды қалай қорғаса,
Даналық та адамды солай қорғайды.
Бирақ билимнің артықмашлығы мынау:
Даналық өз ийесинің өмирин сақлайды.
- 13 Құдайдың ислерине нәзер сал.
Ол қыйсайтқан нәрсени ким дүзете алады?
- 14 Жақсы күнлерінде оннан рәхәтлен,
Жаман күнлерінде мынаған ой жууырт:
Адам ертең не болатуғынын биле алмауы ушын,
Жақсы күнди де, жаман күнди де Құдай жаратқан.
- 15 Мен усы бийхууда өмирим дауамында хәмме нәрсени көрдим:
Хақ адам әдил бола тура, ерте өлип кетеди,
Ал жаман адам жаман бола тура, узақ өмир сүреді.
- 16 Сонлықтан аса әдил де, аса дана да болма.
Өзиңди өзиң куртыудың не кереги бар?
- 17 Хәдден тыс жаман да, ақылсыз да болма.
Әжелиң жетпей, өлиудің не кереги бар?
- 18 Биреуин тут,
Екиншисинен де қол үзбе.
Құдайдан қорққан адам екеуин де басшылыққа алады.
- 19 Даналық дананы қаланың он хұкимдарынан да күшлирек қылады.
- 20 Жер бетінде бәрқулла жақсылық ислеп,
Хеш гүна қылмай жүрген әдил адам жоқ.
- 21 Адамлар айтып атырған хәмме сөзлерге дыққат аудар берме,
Болмаса қулыңның өзиңди жаманлап атырғанын еситип қалыуың
мүмкин.
- 22 Себеби өзиңнің де басқа адамларды,
Көп мәрте жаманлағаныңды ишиң биледи.
- 23 Булардың хәммесин даналығым менен сынап көрдим.
Өзиме өзим: «Дана боламан», – дедим.

- Бирақ даналық меннен алыс еди.
- ²⁴ Даналық^a деген нәрсе,
Жүдә узақ хәм жүдә тереңде.
Оны ким таба алады?
- ²⁵ Мен даналықты хәм барлықтың мазмунын излеп табыўға, изертлеп,
терең түсиниўге өзимди бағышладым.
Жаўызлықтың ақылсызлық, ақылсызлықтың телбелик екенин
билмекши болдым.
- ²⁶ Және мен мынадай хаялды өлимнен де ашшы деп таптым:
Оның өзи – дузақ, жүреги тор, ал қоллары кисен.
Қудайға унамлы болған адам оннан қашады,
Ал гүнакар оған тутқын болады.
- ²⁷ Мине, мен мынаны үйрендим, – дейди Ыазшы.
– Көп нәрсени изертлеп,
Мынаны түсиндим:
- ²⁸ Жүрегим еле излеген нәрсесин таба алмады:
Мыңнан бир хәк еркекти таптым,
Бирақ бирде бир хәк хаялды таба алмадым.
- ²⁹ Мен тек мына нәрсени аңладым:
Қудай адамды хәк етип жаратты,
Бирақ адамлар жүдә көп надурьыс ой-қыялларда.

8

- Сегизинши бап ¹ Хәқыйқый дана кимге уқсайды?
Хәмме нәрсениң мәнисин ким түсине алады?
Даналық адамның жүзин жайнатады,
Оның бетиндеги қаталлықты жумсартады.

Патшаға бойсыныңлар

- ² Мен былай деймен: патшаның айтқанларына қулақ сал, себеби Қудай оған
ўәде берген. ³ Патшаның алдынан кетиўге асықпа хәм патшаға қарсы тил
бириктириўшилерге қосылма. Себеби ол қәлегениниң хәммесин ислеи алады.
- ⁴ Патшаның сөзинде күдирет бар, хеш ким оған: «Сиз не ислеп атырсыз?» –
деп айтпайды.

^a7.24 Сөзбе-сөз: Болмыс

⁵ Буйрықты орынлағанлар зыян көрмейди.

Дана адам дурыс нәрсени ислеу ұақты да, жолын да биледи.

⁶ Хәр бир истиң өз ұақты хәм қағыйдасы бар.

Сондай болса да, адам ушын қыйыншылықты көтериу жүдә аўыр.

⁷ Келешекте не болатуғынын адам билмейди,

Буның қалай болатуғынын оған ким айта алады?

⁸ Хеш кимнің самалды услап алып, оған бийлик етиўге күши
жетпегенлиги сыяқлы,

Өлим күни үстинен бийлик етиўге де хеш кимнің күши жетпейди.

Урыстан қашыўға болмайтуғынлығы сыяқлы,

Жаўызлық та жаўызлық ислеуши адамды тәрк етпейди.

⁹ Мен булардың хәммесин көрдим хәм қуяш астында болып атырған хәмме нәрсеге дыққат аўдардым: адам адамға хәкимдарлық еткен ұақытта, бир-бирине зыян келтиргенин көрдим. ¹⁰ Кейин жаман адамның қалай жерленгенин көрдим. Мухаддес орынға келип-кетип жүрген сол адамлар өзлери жаманық қылған қалада мақтаў алды. Бул да бийхуўда.

¹¹ Жынаят ушын тез жаза берилмесе, адам баласының жүреги жаманлық ислеўге қумар болады. ¹² Гүнакар жүз мәрте гүна ислеп, узақ өмир сүрсе де, Қудайдан қорққанлардың хәм Оның алдында хадал жүргенлердің жақсылық көретуғынын анық билемен. ¹³ Ал жаман адам Қудайдан қорқпағаны ушын жақсылық көрмейди хәм оның саяға уқсаған өмири узақ болмайды.

¹⁴ Жер бетинде ақылға сыймайтуғын мынадай нәрсе де бар: гейде әдил адамлар жаман адамларға тийисли болған жазаны алады, ал әдил адамларға тийисли хұрметти жаман адамлар алады. Мен: «Бул да бийхуўда, түсиниксиз нәрсе», – деймен. ¹⁵ Сонлықтан мен кеўил көтериўди артық көрдим. Себеби қуяш астында адам ушын ишип-жеп, кеўил көтериўден артық бахыт жоқ. Қуяш астында Қудайдың адамға берген өмири даўамында ислеген мийнетинен оған қалатуғыны усы.

¹⁶ Мен өзимди даналықты билиўге хәм жер бетинде күни-түни уйқы көрмей исленип атырған ислерди түсиниўге бағышладым. ¹⁷ Сонда мен Қудайдың хәмме ислерине ой жуўырттым. Хеш ким қуяш астында болып атырған нәрселерге түсинбейди. Ол қанша урынса да, буған ересе алмайды. Дана адам буны билетуғынын айтса да, ол буның түбине жете алмайды.

9

Тоғызыншы бап Адамлар Қудайдың қолында

¹ Солай етип, булардың хәммесин үйренип, мына жуўмаққа келдим: әдиллер, даналар хәм олар ислеген хәр бир ис Қудайдың қолында. Оларды Қудай

уната ма, унатпай ма, буны адам билмейди. ² Ұәр бир адамның ақыбети бирдей болады. Әдил адам менен жаўыз адамның да, жақсы адам менен жаман адамның да, хадал адам менен ҳарам адамның да, қурбанлық беретуғын адам менен қурбанлық бермейтуғын адамның да ақыбети бирдей болады.

Жақсы адамға не болса, гүнакарға да сол болады.

Ант ишкенге не болса, ант ишиўден қорққанға да сол болады.

³ Қуяш астында болып атырған ислердиң ҳәммесиниң ишинде қайғылысы мынаў: ҳәммениң тәғдири бирдей. Адамлардың жүреги жаўызлыққа толған ҳәм олар өмир сүрген дәўиринде ақмақлық ислеиди. Кейин олар өлилердиң жанына кетеди. ⁴ Бирақ тири жүрген ҳәр бир адам ушын үмит бар. Аўа, өли арысланнан тири ийт жақсы.

⁵ Тирилер өлетуғынын биледи,
Ал өлилер ҳеш нәрсени билмейди.
Оларға артық сый жоқ,
Олар енди ҳеш еске алынбайды.

⁶ Өлгенлердиң сүйиспеншилиги, жек көриўшилиги,
Қызғанышлары әлле қашан өтип кетти.
Олар қуяш астында болып атырған нәрселерге,
Енди араласа алмайды.

⁷ Енди барып, шадлық пенен наныңды жеп, қуўаныш пенен шарабыңды иш. Өйткени Қудай усы ислериңди мақуллаиди. ⁸ Кийимлериңиз ҳәр дайым таза болсын, басыңыздан әтир арымасын. ⁹ Қуяш астында Қудай өзиңе берген қысқаша өмириңниң пүткил жумбақлы күнлерин сүйикли ҳаялың менен рәхәтте өткер. Себеби өмирден ҳәм қуяштың астында ислеген мийнетиңнен саған берилген пай усы болады. ¹⁰ Қолыңнан не нәрсе келсе, ҳәммесин бар күшиң менен исле. Себеби сен баратуғын жерде, яғный өлилер мәканында жұмыс та, ой-пикир де, билим де, даналық та жоқ.

¹¹ Қуяш астында мен және бир нәрсени көрдим:
Жарыста жүйрик,
Урыста күшли жеңе бермейди екен.
Данаға – мал-мүлик,
Ақыллыға – байлық,
Уқыплыға – ҳүрмет бәрқулла несип ете бермейди екен.
Бирақ олардың ҳәммеси ушын еле ўақыт ҳәм үмит бар.

¹² Адам өз ўақтың билмейди.
Торға түскен балық ҳәм дузаққа түскен қус сыяқлы,

Адам да күтилмегенде бахытсызлыққа ушырайды.

Даналық ақылсызлықтан жақсырақ

¹³ Қуяш астында мен даналықтан және бір мысал көрдим. Ол маған әхмийетли болып көрінди. ¹⁴ Ишинде азғана адам жасайтуғын кишкене бир қала бар еди. Күшли бир патша ол жерге келип, оны қамал қылды хәм қаланы басып алыў ушын, оның қарсысына үлкен бекинис қурды. ¹⁵ Бирақ сол қалада жарлы болса да, дана бир адам жасайтуғын еди. Ол өз даналығы менен бул қаланы қутқарып қалды. Деген менен, кейин бул жарлы адамды хеш ким еске алмады. ¹⁶ Сонда мен өзиме өзим: «Даналық күштен артық. Бирақ жарлы адамның даналығына кеўил бөлип, оның сөзлерин тыңламайды екен», – дедим.

¹⁷ Дананың әлпайым айтқан сөзи,
Ақылсызлар ишиндеги басшының бақырып айтқан сөзлеринен
жақсырақ.

¹⁸ Даналық урыс қуралларынан жақсырақ,
Бирақ бир ақылсыз көп жақсылықты жоққа шығарады.

10

Оныншы бап ¹ Әтир майға түсип өлген шыбынлар әтир майды бузады,
Сол сыяқлы, хұрметли адамның азғана ақылсызлығы оның даналығы
менен абырайына зыян келтиреді.

² Дананың жүреги дурыс жолға,
Ақылсыздың жүреги терис жолға талпынады.

³ Ақылсыз қандай жолдан жүрмесин, Оған бәри бир ақыл жетиспейди.
Ол өзиниң ақылсызлығын хәммеге көрсетеди.

⁴ Егер хұкимдарыңның ғәзеби саған қарай лаўласа,
Орныңнан турып, кетип қалма.
Себеби кишипейиллик үлкен қапашылықларды да бастыра алады.

⁵ Қуяш астында және бир жаўызлықты көрдим.
Ол хұкимдар ислеген қәтелик еди:

⁶ Ақылсызлар жоқары лаўазымларға отырып,
Хұрметли адамлар^b төменде отырады.

⁷ Мен және атқа минген қулларды,
Қулдай болып, жаяў жүрген басшыларды көрдим.

^b10.6 Сөзбе-сөз: Байлар

- ⁸ Шуқыр қазғанның өзи сол шуқырға түседі,
Дийұалды бузғанды жылан шағады.
- ⁹ Тас қашаған адамды таслар жарақатлайды,
Ағаш жарғанды ағаш жарақатлауы мүмкін.
- ¹⁰ Топыр балтаны қайрамаса,
Көп күш сарп етиледі.
Бирақ табысқа ерисиу ушын, даналықтың пайдасы көп.
- ¹¹ Егер жылан сыйқырланбастан бұрын шағып алса,
Онда жылан сыйқырлаушының не кереги бар?
- ¹² Дананың аузынан жағымлы сөзлер шығады,
Ал ақылсыз өз сөзи менен өзін набыт қылады.
- ¹³ Оның сөзинің басы – ақылсызлық,
Ақыры – ақмақлық.
- ¹⁴ Ақылсыз көп сөйлейді,
Бирақ адам келешекте не болатуғынын билмейді.
Адам өлгеннен кейин не болатуғынын ким айта алады?
- ¹⁵ Ақылсыздың жумысы өзін шаршатады,
Ол қалаға баратуғын жолды да билмейді.
- ¹⁶ Хәй, патшасы жас болып,
Хәмелдарлары азаннан баслап зыяпат қуратуғын ел, хәсирет шегесең!
- ¹⁷ Ал патшасы хасыл туқымнан шыққан,
Хәмелдарлары тек мәслик етиу ушын емес,
Ал күш топлау ушын керек уақтында зыяпат беретуғын ел бахытлы!
- ¹⁸ Ериншекликтен тамның төбеси ойылар,
Жалқаулықтан төбеден суу өтер.
- ¹⁹ Зыяпат адамның кеуилин көтерер,
Шарап өмирге қууаныш алып келер,
Ал ақша хәмме мүтәжликті қанаатландырар.
- ²⁰ Патшаны, хәтте, ишиңнен болса да, жаманлама,
Хұрметли адамды^с төсекте жатып та, ғарғама.

^с10.20 Сөзбе-сөз: Байды

Себеби аспандағы қуслар хабар тасыр,
Қанатлы барлықтар сөзінди жеткізер.

11

Он биринши бап Келешекти ойла

- ¹ Наныңды басқаларға бергенде, қыйналмай бер,
Сонда күнлер өтип, ол өзиңе қайтып келер.^d
- ² Барыңнан жети ямаса сегіз адамға пай бер,
Себеби жер бетінде қандай апатшылық болажағын билмейсең.
- ³ Бултлар тойынғанда,
Жер бетине жаўын жаўдырады.
Терек қублаға қарай қуласа да, арқаға қарай қуласа да,
Ол қулаған жерінде қалады.
- ⁴ Самал қатты ессе, туқым сеппес,
Булт қойығу болса, зүрәэтин ормас.
- ⁵ Самалдың қай жақтан есетуғынын хәм курсақтағы баланың сүйегиниң
қалай пайда болатуғынын билмейтуғының сыяқлы,
Хәмме нәрсени ислеитуғын Қудайдың ислерин де биле алмайсаң.^e
- ⁶ Азанда туқым сеп,
Кеште де қолың бос турмасын.
Себеби олардың қайсысының өнимли болатуғынын билмейсең.
Анаўсы ма, мынаўсы ма?
Бәлким екеўи де жақсы өним берер.
- ⁷ Жарық татлы,
Қуяшты көриў көзге жағымлы.
- ⁸ Адам қанша көп жасаса да,
Бәрқулла қуўанып жасасын.
Бирақ қараңғы күнлердиң бар екенин де умытпасын.
Себеби олар да аз емес.

^d11.1 Сөзбе-сөз: Наныңды суўға тасла, Себеби көп күнлер өтип, оны және табасаң.

^e11.5 Ана курсағындағы балаға жанның қалай кирип, сүйектиң қалай қәлиплесетуғынын билмейтуғының сыяқлы, Хәмме нәрсени ислеитуғын Қудайдың ислерин де биле алмайсаң.

Не жүз бермесин, бәри де бийхуұда.

Жаслықтың қәдирин бил

- ⁹ Хәй, өспирим! Жаслық шақта кеўил көтер.
Жаслық шағында жүрегің сени шадлыққа бөлесин.
Кеўлиң күсеген, көзиң қәлеген нәрсени исле.
Бирақ булардың барлығы ушын, Қудайдың сени хұким қылатуғынын
билип қой.
- ¹⁰ Сонлықтан жүректен қайғыны қуўып,
Денеңнен азапты алып тасла.
Себеби балалық та, жаслық та тез өтип кетеди.^f

12

- Он екінши бап ¹ Қайғылы күнлер, яғный ақырғы күнлер келип:
«Мен олардан хеш рәхәт таппадым», – деп айтпасыңнан алдын,
Жаслық шағында Жаратыўшыңды еске ал!
- ² Қуяш, жарықлық, ай хәм жулдызлар гүңгиртленип,
Жаўын изинен және қара бултлар қапламастан алдын,
Оны еске ал!
- ³ Сол күн келгенде,
Үйди қорғайтуғынлар қалтырайды,
Күшлилер ийиледи,
Дигирман тартыўшылар аз қалғанлықтан, исин тоқтатады,
Терезеден сыртқа қарайтуғынларды гүңгирт тартады.
- ⁴ Көшеге қараған қапылар жабылады,
Дигирманның сестин еситпейтуғын болады.
Қус сестинен оянады,
Бирақ сайрағанын зорға еситеди.
- ⁵ Бәлентликтен қорқатуғын болып қалады,
Көшеге шығыўға жүрексинбейди,
Бадам ағашы ақ түске енеди,
Шегиртке сүйретилип қалады,
Хеш бир мийўе куштарлық оятыўға жәрдем бермейди.
Себеби адам өзиниң мәңгилик үйине кирежақ,
Көше жоқлаў айтып жылағанларға толып кетеди.

^f11.10 Сонлықтан жүректен қайғыны қуўып, денеңнен азапты алып тасла.
Себеби балалық та, жаслық та – бийхуұда

- ⁶ Сонлықтан гүмис шынжыр үзиліп,
Алтын кесе сынбастан,
Булақ басындағы гүзе қыйрап,
Қудық үстиндегі суў тартқыш үзилместен,
⁷ Топырақтан исленген денең жерге қайтпастан,
Қудай берген руўхың да Қудайға қайтпастан бұрын,
Өзиңди Жаратқанды еске ал!
⁸ Бийхуўда, бийхуўда! – дейди Ўазшы, – Хәммеси бийхуўда!

Соңғы сөз

⁹ Ўазшы дана адам болып ғана қоймай, билгенлерин халыққа да үйретти. Ол көплеген нақыл-мақалларды ой елегинен өткізип, изертледі хәм қайта ислеп, орны-орнына қойды. ¹⁰ Ўазшы терең мәнилі сөзлерди изледі, ол хақыйқат сөзлерин дурыс жазды.

¹¹ Даналардың сөзлери шопанның ушлы таяғына, жыйналған нақыл сөзлер беккем қағылған шегеге уқсайды. Бул сөзлер бир Шопан тәрәпинен бериледи.

¹² Булардан тысқары, балам, мыналарды билип қой: көп китап жазыўдың шеги жоқ, көп китап оқыў денени шаршатады.

¹³ Хәмме нәрсе айтылды, енди жуўмақты тыңлайық:

Қудайдан қорқ, Оның буйрықларын орынла!

Бул хәр бир адамның парызы.

¹⁴ Себеби Қудай хәр бир исти,

Жасырын исленген жақсы-жаман ислердиң хәммесин хүким қылады.

[15-июл-2010@15:17, Backup Description=15-Jul-2010@15:15, enok -](#)
[22-Jul-2010@20:45, Backup Description=19-??2010@15:19, Roar -](#)